

MAŁGORZATA BOSZKO*

PLAN DZIAŁANIA KOMISJI EUROPEJSKIEJ W ZAKRESIE EUROPEJSKIEGO PRAWA UMÓW

1.1. KOMUNIKAT O EUROPEJSKIM PRAWIE UMÓW Z 2001 R.

Dnia 12 lutego 2003 r. Komisja Europejska (dalej: Komisja) opublikowała Komunikat skierowany do Parlamentu Europejskiego (dalej: PE) i Rady zatytułowany: „Spójniejsze europejskie prawo umów — Plan działania”¹ (dalej: Plan działania). Publikacja Planu działania stanowi kolejny ważny etap dyskusji dotyczącej perspektyw europejskiego prawa umów, która zapoczątkowana została wraz z publikacją przez Komisję w lipcu 2001 r. Komunikatu o europejskim prawie umów².

Wydając Komunikat o europejskim prawie umów, Komisja chciała rozszerzyć debatę na temat europejskiego prawa umów, która do tej pory była w dużym stopniu

* Absolwentka WSPiZ im. L. Koźmińskiego w Warszawie; w 2006 r. otrzymała nagrodę dla najlepszego absolwenta szkoły.

¹ Komunikat — Spójniejsze europejskie prawo umów — Plan działania (Dz.Urz. UE z 15 marca 2003 r., C 63, s. 1); [Communication from the Commission to the European Parliament and the Council — A more coherent European Contract Law; An Action Plan, COM (2003) 68 final, 12.02.2003 (OJ 2003/C 63/01)]. Tekst Planu działania dostępny jest m.in. w wersji angielskiej (brak polskiej wersji językowej) na: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/com_2003_68_en.pdf. Dokumentacja związana z Planem działania dostępna jest na: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/index_en.html.

² Komunikat o europejskim prawie umów (Dz.Urz. UE z 13 września 2001 r., C 255, s. 1); [Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European Contract Law, COM (2001) 398 final, 11.07.2001 (OJ 2001/C 255/01)]. Tekst Komunikatu dostępny jest w angielskiej wersji językowej na: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/cont_law_02_en.pdf. W języku polskim omówione zostały jedynie główne założenia Komunikatu 2001. Znaleźć je można w opracowanym przez Departament Polityki Konsumenckiej UOKiK dokumencie pt. „Strategia europejskiego prawa umów” (<http://www.uokik.gov.pl>). Główne założenia i cele Komunikatu o europejskim prawie umów zostały omówione przez D. Staudenmayera w: *Die Mitteilung der Kommission zum Europäischen Vertragsrecht*, Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht (dalej: EuZW) 2001, s. 485–489.

ograniczona do ośrodków akademickich³. Celem Komunikatu było uzyskanie informacji, czy pomimo lub ze względu na obecne sektorowe podejście do harmonizacji prawa oraz różnice pomiędzy porządkami prawnymi państw członkowskich, istnieją problemy przy jednolitym stosowaniu prawa wspólnotowego lub związane z właściwym funkcjonowaniem rynku wewnętrznego. Komisja wezwała do identyfikacji konkretnych problemów, wyrażenia opinii co do konieczności (lub jej braku) podjęcia przez Komisję pewnych działań, ich identyfikacji oraz określenia, w jakiej formie miałyby być zrealizowane. W szczególności Komisja zainicjowała debatę nad głównymi założeniami czterech opcji:

Opcja I: brak interwencji Wspólnoty Europejskiej⁴ (dalej: WE) oraz pozostawienie rozwiązania problemów siłom rynku wewnętrznego;

Opcja II: popieranie rozwoju niewiążących powszechnych reguł prawa umów prowadzące do konwergencji praw narodowych⁵;

Chodzi tu o ogólne niewiążące reguły porównywalne z zasadami powszechnymi (Restatements) i wzorowane na Zasadach Międzynarodowych Kontraktów Handlowych⁶ (dalej: ZMKH) UNIDROIT⁷, lub z Zasadami Lando⁸.

Opcja III: poprawa jakości obecnie istniejącego prawa wspólnotowego (*acquis communautaire*) w sferze umów⁹;

Opcja IV: przyjęcie nowego prawnego instrumentu konsolidowania prawa¹⁰, który pozwoliłby na stworzenie kompleksowej regulacji wspólnotowego prawa umów. Takim instrumentem mógłby być przykład Europejski Kodeks Cywilny.

Komunikat z lipca 2001 r. zapoczątkował proces publicznych konsultacji oraz dyskusję, w której swoje stanowisko przedstawiły instytucje Unii Europejskiej (Komisja, PE i Komitet Społeczno-Ekonomiczny) oraz przedstawiciele doktryny¹¹, środowisk businessowych, prawnicy i inne zainteresowane podmioty. W wyniku tych

³ Wśród wielu publikacji dotyczących europejskiego prawa umów na szczególną uwagę zasługuje nowe, trzecie już wydanie *Towards a European Civil Code* pod red. A.S. Hartkampa et al. (The Hague 2004), w którym spróbowano dokonać kompleksowej oceny procesu europeizacji prawa prywatnego — prawa umów.

⁴ Komunikat 2001, [przyp. 2], pkt 49–51.

⁵ Komunikat 2001, [przyp. 2], pkt 52–56.

⁶ Zasady Międzynarodowych Kontraktów Handlowych (ZMKH) ogłoszone w 1994 r. przez UNIDROIT. [UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, UPICC 1994].

⁷ UNIDROIT — International Institute for the Unification of Private Law; Instytut Unifikacji Międzynarodowego Prawa Prywatnego z siedzibą w Rzymie.

⁸ Zasady Europejskiego Prawa Umów, określane jako Zasady Lando, zostały przygotowane przez Komisję ds. Europejskiego Prawa Umów, którą kierował prof. Ole Lando (obecnie przewodniczącym Komisji jest prof. Ch. von Bar); [Principles of European Contract Law — PECL 1995].

⁹ Komunikat 2001, [przyp. 2], pkt 57–60.

¹⁰ Komunikat 2001, [przyp. 2], pkt 61–69.

¹¹ Zob. np. Van Gerven: *Codifying European private law? Yes, if...*, *European Law Review* (dalej: ELR) 2002, vol. 27, Issue 2, s. 156–176; S. Weatherill: *The European Commission's Green Paper on European Contract Law: Context, Content and...*, *Journal of Consumer Policy* 2001, s. 339–399.

publicznych konsultacji do połowy 2002 r. Komisja otrzymała 181 odpowiedzi¹² zawierających interesujące informacje, z których jednoznacznie wynikało, że:

- tylko niewielka część uczestników procesu konsultacji preferowała opcję I, która pozostawiała rozwiązanie problemów siłom rynkowym;
- opcja II przewidująca przyjęcie niewiążących zasad zyskała znaczne poparcie;
- zdecydowana większość opowiedziało się jednak za przyjęciem opcji III, która przewidywała zrewidowanie, udoskonalenie i konsolidację obecnie istniejącego w Unii Europejskiej prawa umów;
- większość, jak uznała Komisja „przynajmniej na tym etapie”¹³, nie popierała opcji IV, uznając, że jej zastosowanie byłoby pożądane w etapie długoterminowym, możliwie w wyniku kombinacji opcji II i III.

1.2. SPÓJNIEJSZE EUROPEJSKIE PRAWO UMÓW — PLAN DZIAŁANIA Z 2003 R.

Komunikat 2001 wywołał intensywną debatę, na którą miał odpowiedzieć Plan działania. Komisja stwierdziła w nim, że można zawęzić opcje reform oraz że nie ma potrzeby porzucenia tradycyjnego podejścia sektorowego¹⁴. Jednakże, pomimo kontynuacji podejścia sektorowego, Komisja zwróciła również uwagę na potrzebę kontynuowania dyskusji nad opcjami II–IV w celu zapewnienia większej spójności *acquis*.

W Planie działania Komisja zidentyfikowała dwa główne źródła problemów, na które uprzednio zwróciła uwagę w Komunikacie o europejskim prawie umów. Pierwszym z nich jest fakt, że niejednorodność *acquis communautaire* w sferze prawa umów powoduje powstawanie przeszkód przy jednolitym stosowaniu prawa wspólnotowego. Drugim problemem są różnice pomiędzy narodowymi systemami prawa umów, które wpływają negatywnie na właściwe funkcjonowanie rynku wewnętrznego. W celu rozwiązania tych problemów Komisja zaproponowała kilka rozwiązań.

¹² Listę odpowiedzi na Komunikat Komisji, COM (2001) 398 final, zawiera Anex do Planu działania. Treść samych odpowiedzi została podana do publicznej wiadomości w kwietniu 2002 r. i obecnie jest dostępna na stronie: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/index_en.html.

¹³ Plan działania, [przyp. 1], pkt 7 — „A majority was, at least at this stage, against Option IV, which aimed at a new instrument on European contract law”. Pomimo że opcja IV faktycznie nie uzyskała znacznego poparcia, to w Planie działania Komisja zinterpretowała taką sytuację jako tymczasową, uznając, że poparcia brakuje „na tym etapie”, że **jeszcze** go nie ma. Podobne spostrzeżenie znaleźć można również w artykule M. Hesselinka: *The European Commission's Action Plan: Towards a More Coherent European Contract Law?*, *European Review of Private Law* (dalej: ERPL) 2004, vol. 4, s. 397–419.

¹⁴ Plan działania, [przyp. 1], pkt 7 i 14.

1.3. WSPÓLNY SYSTEM ODNIESIĘĆ

Pierwszym z proponowanych przez Komisję rozwiązań jest zbadanie i skorygowanie istniejącego *acquis communautaire*¹⁵ w sferze prawa kontraktów oraz poprawa jakości przez „unikanie niepotrzebnych wewnętrznych sprzeczności”¹⁶ przyszłego *acquis*. Zdaniem Komisji „[c]elem jest osiągnięcie *acquis* w sferze europejskiego prawa kontraktów, które miałyby wysoki poziom jednolitości zarówno w stanowieniu, implementacji oraz stosowaniu”¹⁷. Chcąc zrealizować ten cel, Komisja pragnie stworzyć Wspólny System Odniesień (*Common Frame of Reference*)¹⁸ (opcja II), będący powszechnie dostępnym dokumentem, mającym pomóc instytucjom wspólnotowym w osiągnięciu większej spójności¹⁹ istniejącego i przyszłego *acquis* w sferze europejskiego prawa umów.

Wspólny System Odniesień miałyby służyć zasadniczo trzem celom. Po pierwsze, Komisja chciałaby posługiwać się nim przy badaniu istniejącego i tworzeniu przyszłego *acquis* w sferze prawa umów. Miałyby on zawierać najlepsze rozwiązania dotyczące definiowania wspólnej, powszechnej terminologii i zasad europejskiego prawa umów²⁰. Jego zadaniem byłoby, przy zachowaniu zasady swobody umów i „dopuszczalności odstępstw jedynie w dobrze uzasadnionych przypadkach”²¹, ujednoli-

¹⁵ Takie cele zostały wytyczone na przykład w Komunikacie Komisji do EP, Rady i Komitetu Społeczno-Ekonomicznego i Komitetu Regionów — Consumer Policy Strategy 2002–2006, COM (2002) 208 final (OJ C 137, 8.06.2002), s. 7.

¹⁶ Plan działania, [przyp. 1], pkt 55 „(...) avoid unnecessary inconsistencies”.

¹⁷ Plan działania, [przyp. 1], pkt 56; tłumaczenie własne — w oryginale: „The objective is to achieve an European contract law *acquis* which has a high degree of consistency in its drafting as well as implementation and application”.

¹⁸ Plan działania, [przyp. 1], pkt 59.

¹⁹ Plan działania, [przyp. 1], pkt 75. Osiągnięcie spójności istniejącego i przyszłego *acquis* Komisja uważa za zadanie priorytetowe, wymagające podjęcia natychmiastowych działań. „The Commission considers (...) that ensuring coherence and consistency of the existing and future *acquis* is a priority that needs to be tackled rapidly”.

²⁰ Plan działania, [przyp. 1], pkt 62, „[Common Frame of Reference] should provide for *best solutions* in terms of common terminology and rules (...)”. Pojawia się pytanie: czym właściwie są „best solutions” [najlepsze rozwiązania]? Rozwiązania najlepsze dla kogo? Prawo do odstąpienia od umowy w przypadku niewykonania zobowiązania wynikającego z umowy jest niewątpliwie dobre dla wierzyciela, ale już [z pewnością] nie dla dłużnika. Komisja informuje, że „Wspólny System Odniesień powinien zaspokoić potrzeby i oczekiwania uczestników operacji ekonomicznych na rynku wewnętrznym, który może stać się w przyszłości najbardziej dynamiczną światową gospodarką” [Tłumaczenie własne — w oryginale: Plan działania, [przyp. 1], pkt 59, „This frame of reference should meet the needs and expectations of the economic operators in an internal market which envisages becoming the world’s most dynamic economy”]. Pamiętać należy, że sprzedawcy i kupujący, dłużnicy i wierzyciele, którzy wszyscy są uczestnikami operacji ekonomicznych na rynku wewnętrznym, mają sprzeczne interesy, co doskonale obrazuje powyższy przykład. Często może się zdarzyć, że ludzie nie będą zgodni co do tego, co może stanowić najlepsze rozwiązanie. Jak stwierdził R. Dworkin w *Law’s Empire* [London 1986]: „Poprawne odpowiedzi nie istnieją” [tłumaczenie własne], „Right answers do not exist”. Doskonałym przykładem różnic w podejściu do tego, czym jest dobre prawo, jest fakt, że na te same pytania prawne często w różnych krajach, a także w obrębie jednego państwa, udzielane są różne odpowiedzi. Co więcej, różnice istnieją nie tylko w merytorycznej zawartości odpowiedzi, ale również w samej terminologii używanej do ich udzielenia. Pojęcia „umowa” czy „szkoda” mają różne znaczenia w różnych państwach członkowskich (Plan działania, [przyp. 1], pkt 25–51).

²¹ Plan działania, [przyp. 1], pkt 62. Tłumaczenie własne — w oryginale: „(...) restrictions should only be foreseen where this could be justified with good reasons”.

cenie definicji podstawowych pojęć i terminów abstrakcyjnych, takich jak na przykład: „umowa” czy „szkoda”, oraz zasad podstawowych, które należy stosować na przykład w sytuacji niewykonania zobowiązania²². Po drugie, Wspólny System Odniesień wykorzystywany przez władzę legislacyjną poszczególnych państw członkowskich mógłby doprowadzić do osiągnięcia większego stopnia konwergencji pomiędzy prawem umów państw członkowskich Unii Europejskiej²³. Po trzecie, dzięki Wspólnemu Systemowi Odniesień Komisja uzyskałaby niezbędne informacje do podjęcia decyzji, czy pozasektorowa regulacja prawna [„non-sector specific measures”²⁴], na przykład w formie instrumentu opcjonalnego, jest rzeczywiście potrzebna.

„Komisja uzasadniła proponowany Wspólny System Odniesień jako najlepszy środek zapobiegania dalszej fragmentaryzacji prawa umów”²⁵. Zwróciła także uwagę na orzeczenie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Simone Leitner²⁶, które stanowi doskonały przykład trudności interpretacyjnych związanych z prawem wtórnym. W omawianej sprawie problemem nie była rozbieżność wykładni Dyrektywy w sprawie zorganizowanych podróży, wakacji i wycieczek²⁷ (dalej: Dyrektywa 90/314/EWG), ale różniące się od siebie definicje terminu „szkoda” w powiązanych ze sobą dyrektywach²⁸, które ponadto zawierały pojęcie nieznanne krajowym porządkom prawnym²⁹. W sprawie Simone Leitner problemem było to, czy odszkodowanie przyznawane na mocy Dyrektywy 90/314/EWG dotyczyło tylko szkody materialnej czy również szkody niematerialnej. Dyrektywa ta jedynie posługuje się pojęciem szkody bez podania jego definicji. Natomiast Dyrektywa w sprawie zbliżania przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe z dnia 25 lipca 1985 r.³⁰ (dalej: Dyrektywa o odpowiedzialności za produkty wadliwe) definiuje pojęcie szkody, ale tylko na własne potrzeby. Adwokat Generalny Tizzano zinterpretował pojęcie

²² Plan działania, [przyp. 1], pkt 62.

²³ Plan działania, [przyp. 1], pkt 62.

²⁴ Plan działania, [przyp. 1], pkt 62.

²⁵ M. Kenny: *The 2003 Action Plan on European Contract Law: Is the Commission running wild*, ELR 2003, vol. 28, Issue 4, s. 541. Tłumaczenie własne — w oryginale: „The Commission justifies the frame of reference as the best means for precluding further legal fragmentation”.

²⁶ Plan działania, [przyp. 1], pkt 21. Sprawa C-168/00 Simone Leitner v. TUI Deutschland GmbH & Co. KG, [2002] ECR I-2631.

²⁷ Council Directive of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours (90/314/EEC), O.J. 1990, L 158/59. Polskie tłumaczenie Dyrektywy w sprawie zorganizowanych podróży, wakacji i wycieczek (90/314/EWG) dostępne jest na stronie internetowej: <http://www.europa.eu.int>.

²⁸ Art. 9 of the Directive 85/374/EEC of the Council 25.07.1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products, OJ L 210, 7.08.1985, s. 29; Dyrektywa Rady z dnia 25 lipca 1985 r. w sprawie zbliżania przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe (85/374/EWG).

²⁹ Plan działania, [przyp. 1], pkt 21. Orzeczenie C-160/00: przeciwstawienie, dokonanej przez Adwokata Generalnego Tizzano, systemowej analizy art. 5 dyrektywy 90/314/EWG (pkt 27–33, pkt 34–36) oraz dyrektywy 85/374 (pkt 37–46) interpretacji przyjętej przez ETS, w której podkreśla się pośrednią potrzebę naprawienia szkody.

³⁰ Zob. przyp. 27.

szkody użyte w Dyrektywie 90/314/EWG między innymi przy zastosowaniu argumentu *a contrario* w stosunku do definicji szkody zawartej w Dyrektywie o odpowiedzialności za produkty wadliwe. Europejski Trybunał Sprawiedliwości, pomimo że nie zgodził się z argumentacją i interpretacją przepisów przedstawioną przez Adwokata Generalnego, doszedł do tego samego wniosku i definiując pojęcie szkody wyłącznie na potrzeby przedmiotowej Dyrektywy w sprawie zorganizowanych podróży, wakacji i wycieczek (90/314/EWG) orzekł, że obejmuje ono zarówno szkodę materialną, jak i szkodę niematerialną. Komisja podkreśliła, że takie problemy nie powstałyby, gdyby dokonano spójnej systemowo wykładni pojęcia szkody. W związku z istnieniem problemów interpretacyjnych pojęć prawa umów, Wspólny System Odniesień, definiując podstawowe pojęcia prawne, mógłby powstrzymać potrzebę aktywności Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości oraz mógłby propagować ogólnospółnotowe zasady i modelowe reguły kontraktowe.

Plan działania jest zdominowany ideą stworzenia Wspólnego Systemu Odniesień. Jednakże nie wynika z niego wyraźnie, co Komisja ma na myśli mówiąc o Wspólnym Systemie Odniesień.

„W szczególności nie jest jasne, czy Wspólny System Odniesień jest listą wspólnej terminologii, czy słownikiem prawniczym (...)”³¹. Należałoby się zastanowić, czy jeżeli Wspólny System Odniesień został faktycznie pomyślany jedynie jako opisowy instrument, Komisja zadawałaby sobie tyle trudu i podejmowała jakiegokolwiek działania. Nawet jeżeli Wspólny System Odniesień miałby stanowić coś więcej niż tylko zbiór wspólnych pojęć i zasad podstawowych, to należy pamiętać o tym, że obecnie w Unii Europejskiej istnieje wiele inicjatyw³², które próbują stworzyć wspólne europejskie prawo umów³³. Wydaje się jednak, że bardziej prawdopodobnym zamiarem Komisji jest użycie Wspólnego Systemu Odniesień jako normatywnego instrumentu, zawierającego powszechny zbiór reguł, który po opublikowaniu przez Komisję posiadałby pewną moc prawną.

Można odnieść wrażenie, że Komisja świadomie nie wyraża się jasno o statusie i znaczeniu Wspólnego Systemu Odniesień, który „(...) wydaje się być typowym rezultatem kompromisu zawartego w Brukseli (prawo jest polityką)”³⁴. Wyłuszczeniem takiego postępowania Komisji może być po pierwsze fakt, że obecnie żaden z przepisów traktatowych nie przyznaje Komisji wyraźnej kompetencji do stanowie-

³¹ M. Hesselink: *The European...*, *op. cit.*, s. 401. [Tłumaczenie własne — w oryginale: „In particular, it is unclear whether a CFR is a list of common terminology or a legal dictionary (...)”].

³² W prace nad stworzeniem europejskiego prawa umów zaangażowane są m. in.: Komisja ds. Europejskiego Prawa Kontraktów (Komisja Lando); Grupa Studyjna ds. Europejskiego Kodeksu Cywilnego (Study Group on European Contract Code — Grupa Studyjna) kontynuuje prace Komisji Lando; Akademia Europejskich Prawników Prawa Prywatnego (Academy of European Private Lawyers — Grupa Gandolfiego); Europejska Grupa Badawcza ds. Wspólnotowego Prawa Prywatnego (European Research Group on Existing Community Private Law — Grupa Acquis).

³³ M. Hesselink: *The European...*, *op. cit.*, s. 401.

³⁴ M. Hesselink: *The European...*, *op. cit.*, s. 402; „[The CFR] seems to be a typical result of a compromise made in Brussels (law is politics)”.

nia prawa w sferze umów jako takich ani przez wydanie Europejskiego Kodeksu Cywilnego, ani Europejskiego Kodeksu Umów. Po drugie, możliwość stworzenia Europejskiego Kodeksu Cywilnego nie wywołuje zbyt wielkiego entuzjazmu, a przynajmniej nie poza europejskimi ośrodkami akademickimi, których przedstawiciele, jako jedni z nielicznych, wypowiedzieli się pozytywnie o takiej ewentualności³⁵. Prace Komisji nad Wspólnym Systemem Odniesień mogą w rzeczywistości stanowić tylko kamuflaż dla przygotowania projektu Europejskiego Kodeksu Cywilnego bez wyraźnego zadeklarowania prawdziwego zamiaru takiej działalności. Po czteroletnim okresie³⁶, jaki został wyznaczony na przeprowadzenie prac w tym zakresie, Komisja może, przy zaistnieniu odpowiednich do tego okoliczności tak społecznych, jak i prawnych, zdecydować o przekształceniu (lub faktycznie tylko zmianie nazwy) Wspólnego Systemu Odniesień w Europejski Kodeks Cywilny. Idea stworzenia Wspólnego Systemu Odniesień nie jest do końca jasna i już na etapie czysto teoretycznym wywoływała wiele wątpliwości.

1.4. WZMACNIANIE *ACQUIS* W SFERZE PRAWA UMÓW

Drugim proponowanym przez Komisję rozwiązaniem jest wzmocnienie *acquis*³⁷. Tym samym opcja III polegająca na „udoskonalaniu” prawa wspólnotowego, zmierzająca do podniesienia jego jakości, została przemianowana na „wzmocnianie” *acquis*. Cel ten funkcjonował jako myśl przewodnia całego Planu działania. „Komisja wyraziła nadzieję, że program analizy istniejących instrumentów pod kątem ich jawności i przejrzystości (*recasting*), konsolidacji (*consolidation*) oraz kodyfikacji (*codification*)³⁸ zabezpiecza zarówno jednolite stosowanie prawa Wspólnoty Europejskiej, jak i osiągnięcie celów rynku wewnętrznego”³⁹. Należy jednak pamiętać, że ustawodawca powinien zawsze reagować na niedoskonałości stanowionego prawa. W takim ujęciu omawiana opcja nie stanowiła radykalnie nowej orientacji.

³⁵ Zob. odpowiedzi na Plan działania, [przyp. 1].

³⁶ Komisja przewiduje przeprowadzenie projektów badawczych, mających doprowadzić do powstania Wspólnego Systemu Odniesień w ramach tzw. The Sixth Framework Programme for research and technological development (dalej: Program). [Plan działania, przyp. 1, pkt 53 i 68]. Decyzja 1513/2002/EC PE i Rady z dnia 27 czerwca 2002 r., OJ L 232, 29.08.2002, s. 1. Ze względu na plan Programu, finansowanie objętych nim projektów mogło się rozpocząć dopiero w 2004 r. Z tego też powodu wyniki projektów badawczych, które mogą być użyte przy formułowaniu postanowień Wspólnego Systemu Odniesień, są oczekiwane najwcześniej w 2007 r. Wynika z tego, że stworzenie Wspólnego Systemu Odniesień nie jest możliwe wcześniej niż na przełomie 2007 i 2008 r.

³⁷ *Acquis Communautaire*: stan rozwoju prawa wspólnotowego: niepodważalne prawa podstawowe, zobowiązania, środki [art. 3 (były art. C) Traktatu o Unii Europejskiej (dalej: TUE) w wersji skonsolidowanej].

³⁸ Plan działania, [przyp. 1], pkt 77.

³⁹ M. Kenny: *The 2003... op. cit.*, s. 541. [Tłumaczenie własne — w oryginale: „The Commission hopes, through this programme of recasting, consolidation and codification, that both the uniform application of EC law and the completion of the internal market can be secured”].

W omawianej opcji Komisja zachęca do pewnego rodzaju samoregulacji poprzez rozwijanie wspólnych dla Unii Europejskiej generalnych pojęć i warunków umów⁴⁰. Takie standardowe pojęcia i warunki umów, gdyby były stosowane w całej Unii Europejskiej, mogłyby ułatwić zawieranie i wykonywanie umów transgranicznych oraz rozwiązać niektóre z problemów rynku wewnętrznego. Zamiarem Komisji jest promowanie⁴¹ działalności z tego zakresu, prowadzonej przez różnego rodzaju stowarzyszenia handlowe i inne zainteresowane podmioty. Komisja wspomina o utworzeniu specjalnej strony internetowej, gdzie firmy, które w codziennej praktyce posługują się standardowymi pojęciami i warunkami umów, zainteresowane osoby, organizacje i inne podmioty, na własną odpowiedzialność⁴², mogą umieszczać informacje dotyczące standardowych pojęć i warunków umów. Jednocześnie Komisja przypomina środowiskom businessowym, że stosowane przez nie standardowe pojęcia nie mogą naruszać prawa Unii Europejskiej oraz założeń przyjętej przez Unię Europejską polityki⁴³. Publikacja generalnych pojęć i warunków umów na stronie internetowej Komisji miałaby ułatwić wymianę informacji dotyczących podejmowanych inicjatyw związanych z promowaniem ich rozwoju oraz zaoferować wskazówki dotyczące ich stosowania w praktyce.

Pojawia się pytanie, na ile wzmacnianie spójności *acquis* poprzez proponowane przez Komisję działania przeplata się z celami postawionymi przed Wspólnym Systemem Odniesień. Należy jednak stwierdzić, że brakuje w tym wypadku wyraźnego automatyzmu. Sama Komisja kwestię interakcji między tymi dwiema opcjami pozostawiła do dalszych rozważań i decyzji.

1.5. INSTRUMENT OPCJONALNY

Trzecim przedstawionym przez Komisję rozwiązaniem problemów w sferze prawa umów jest instrument opcjonalny⁴⁴. Zawarta w opcji IV propozycja dokonania analizy istniejącego *acquis* (*recasting*) postrzegana jest jako „instrument opcjonalny”, który może wyłonić się ze Wspólnego Systemu Odniesień. Pomimo tradycyjnego sektorowego podejścia Unii Europejskiej do stanowienia prawa instrument opcjonalny przewiduje możliwość podejścia horyzontalnego. Komisja „zamierza wywołać

⁴⁰ Plan działania, [przyp. 1], pkt 85, „(...) general terms and conditions”.

⁴¹ Komisji nie chodzi tu o dofinansowanie projektów, które mają popularyzować wspólne, standardowe pojęcia i warunki umów. Raczej zamiarem Komisji jest umożliwienie wymiany informacji i doświadczeń zdobytych przez zainteresowane podmioty przy posługiwaniu się standardowymi pojęciami i warunkami umów w codziennej praktyce handlowej.

⁴² Plan działania, [przyp. 1], pkt 87. Komisja zastrzega jednak, że publikacja tego rodzaju informacji na jej stronie internetowej nie oznacza odpowiedzialności Komisji za treści tam umieszczone.

⁴³ Plan działania, [przyp. 1], pkt 88.

⁴⁴ Plan działania, [przyp. 1], pkt 92. „(...) non-sector-specific-measures such as an optional instrument (...)”.

refleksję nad odpowiedniością, możliwą formą, treścią oraz podstawami prawnymi stosowania takiego instrumentu”⁴⁵. Sama Komisja przyznaje także, że Wspólny System Odniesień powinien stanowić podstawę refleksji przy ocenie użyteczności (lub konieczności) podejścia horyzontalnego poprzez stosowanie instrumentu opcjonalnego. Co więcej, to właśnie Wspólny System Odniesień powinien służyć jako podstawa do rozwoju nowego instrumentu opcjonalnego⁴⁶. Jednakże kwestia tego, czy opcjonalny instrument powinien zawierać tylko ogólne zasady prawa umów czy także regulować szczególne ich rodzaje, pozostaje nadal otwarta.

Instrument opcjonalny mógłby mieć automatyczne zastosowanie do wszystkich umów handlowych dotyczących transakcji ponadgranicznych, chyba że strony wyraźnie wskazałyby prawo krajowe jako prawo właściwe dla danej umowy (metoda *opt-out*, jak to ma miejsce w przypadku stosowania postanowień Konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów⁴⁷, dalej: Konwencja wiedeńska). Jednakże gdyby opcjonalny instrument miał również zastosowanie do tzw. *business-to-business contracts*, powstawałby problem potencjalnej aplikacji obydwu tych instrumentów, tj. instrumentu opcjonalnego i Konwencji wiedeńskiej. Metoda *opt-in*⁴⁸ oznaczałaby natomiast, że instrument opcjonalny stosowany byłby tylko do tych transakcji, które strony same zdecydowałyby poddać jego regulacji w wyniku umownego (pozytywnego) wyboru prawa.

Komisja sugeruje, aby zawarte w instrumencie opcjonalnym powszechne zasady prawa umów przybrały formę regulacji lub zalecenia⁴⁹. Forma dyrektywy nie może być brana pod uwagę ze względu na to, że instrument opcjonalny nie miałby zastępować istniejących obecnie porządków prawnych poszczególnych państw członkowskich, co byłoby konsekwencją tradycyjnego podejścia harmonizacyjnego przy zastosowaniu dyrektywy. Instrument opcjonalny miałby istnieć równolegle do praw narodowych. W przypadku zastosowania metody *opt-out* odpowiednią formą dla instrumentu opcjonalnego byłaby regulacja, a nie rekomendacja, gdyż tylko regulacja mogłaby mieć automatyczne zastosowanie do umów transgranicznych. Natomiast w przypadku metody *opt-in* powstaje pytanie, czy rekomendacja niebędąca obowiązującym instrumentem tylko aktem prawnym⁵⁰ czy nawet regulacja stanowią właściwy środek, który mógłby zostać użyty jako prawo właściwe na podstawie art. 3 Konwen-

⁴⁵ Plan działania, [przyp. 1], pkt 92. „[It] intends to launch a reflection on the opportuneness, the possible form, the contents and the legal basis for possible action of such a measures” [tłumaczenie własne].

⁴⁶ Plan działania, [przyp. 1], pkt 95.

⁴⁷ United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods 11.04.1980; Konwencja Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów, sporządzona w Wiedniu dnia 11 kwietnia 1980 r. (Dz.U. z dnia 13 maja 1997 r. Nr 45, poz. 286).

⁴⁸ Plan działania, [przyp. 1], pkt 92.

⁴⁹ Plan działania, [przyp. 1], pkt 92.

⁵⁰ Zgodnie z art. 250 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (dalej: TWE).

cji wiedeńskiej⁵¹. W takiej sytuacji istotne znaczenie mogłoby mieć przekształcenie Konwencji wiedeńskiej w instrument wspólnotowy.

Problem formy prawnej instrumentu opcjonalnego jest ściśle powiązany z pytaniem o podstawę prawną do stanowienia prawa przez Unię Europejską⁵². Istotne w tym wypadku mogłyby się okazać art. 65, 95 oraz 308 TWE. Artykuł 65 TWE jest mniej istotny ze względu na jego ograniczenie do zakresu prawa prywatnego międzynarodowego i procedury cywilnej. Z kolei art. 95 i 308 TWE pozwalają na wydawanie regulacji i zaleceń, jednak również możliwość ich zastosowania jest ograniczona. Zakres kompetencji przyznanych na mocy art. 95 TWE został przeanalizowany w sprawie Tobacco Directive⁵³. Europejski Trybunał Sprawiedliwości przyjął restrykcyjny pogląd w sprawie rozmiaru kompetencji Wspólnoty, orzekając, że środki przyjęte przez Wspólnotę na podstawie art. 95 TWE muszą „naprawdę” mieć za cel poprawienie warunków ustanawiania i funkcjonowania rynku wewnętrznego. „Jedynie znalezienie” różnic w prawie pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi i „abstrakcyjne ryzyko” przeszkód w wykonywaniu podstawowych wolności nie było wystarczającym powodem dla uzasadnienia przyjęcia legislacji. Dlatego też zastosowanie art. 95 TWE jako podstawy prawnej dla opcjonalnego instrumentu zależeć będzie od treści tej regulacji. Ograniczenie zastosowania art. 308 TWE wynika w dużej mierze z jego subsydiarności w stosunku do art. 95 TWE.

Zagadnienie rodzaju umów, które miałyby być regulowane przez przepisy instrumentu opcjonalnego, wywołuje również wiele wątpliwości. Powstaje pytanie, czy miałyby on dotyczyć jedynie tzw. *business-to-business contracts*, czy także innych umów, na przykład między przedsiębiorcą a konsumentem. W przypadku wybrania metody kompleksowej regulacji, powstaje problem przepisów obowiązkowych (*mandatory provisions*) w obrębie instrumentu opcjonalnego, na przykład w sferze ochrony konsumenta. Plan działania przewiduje możliwość modyfikacji postanowień instrumentu opcjonalnego przez strony umowy, ale równocześnie nie wyklucza przepisów obowiązkowych w jego treści.

Wydaje się, że Komisja mówiąc o instrumencie opcjonalnym w rzeczywistości ma na myśli Europejski Kodeks Cywilny⁵⁴.

⁵¹ Zob. D. Staudenmayer: *The Commission Action Plan on European Contract Law*, ERPL 2003, vol. 2, s. 126.

⁵² Problem podstawy prawnej UE do stanowienia prawa znajduje się poza obszarem omawianego tematu. Ze względu na jego znaczenie i duży zakres problematyczny zostanie on tu tylko zasygnalizowany.

⁵³ Sprawy połączone C-376/98 i C-74/99 Niemcy v. Parlament Europejski i Rada Europejska (Germany v. European Parliament and Council), [2000] ECR I-8419.

⁵⁴ Zob. M. Hesselink: *The European..., op. cit.*, s. 399.

1.6. WNIOSKI KOŃCOWE

Plan działania doskonale wpasował się w kontekst procesu europeizacji prawa prywatnego, sytuacji „policentryczności prawa w handlu zagranicznym”⁵⁵ i debaty zainicjowanej przez Komisję wraz z wydaniem Komunikatu o europejskim prawie umów z 11 lipca 2001 r.

Komunikat o europejskim prawie umów z 2001 r. może być postrzegany jako ważny krok w procesie konsolidowania pewnych, związanych z umowami handlowymi, obszarów wspólnotowego prawa pochodnego. Taka fragmentaryczna harmonizacja prawa umów ma stanowić podstawę dla szerszego procesu europeizacji prawa prywatnego. Rozważania Komisji zawarte w Komunikacie z 2001 r. skupiały się na problemach związanych z rozwojem, jednolitym stosowaniem i funkcjonowaniem prawa Wspólnoty Europejskiej. Zaproponowane przez Komisję założenia czterech opcji działania wywołały na arenie międzynarodowej intensywną debatę i proces publicznych konsultacji.

Odpowiedzią na Komunikat z 2001 r. był Plan działania Komisji z 2003 r. Komisja podkreśliła w nim, że mimo przyjęcia jako właściwego tradycyjnego podejścia sektorowego, pożądaną jest kontynuowanie dyskusji nad założeniami opcji II–IV, których realizacja w przyszłości mogłaby przyczynić się do zwiększenia poziomu spójności prawa prywatnego w Unii Europejskiej.

W Planie działania Komisja zidentyfikowała jako dwa główne problemy: niejednorodność *acquis communautaire* w sferze prawa umów, powodującą powstawanie przeszkód przy jednolitym stosowaniu prawa wspólnotowego, oraz różnice pomiędzy narodowymi systemami prawa umów, wpływające negatywnie na właściwe funkcjonowanie rynku wewnętrznego. W celu rozwiązania tych problemów Komisja zaproponowała kilka rozwiązań: Wspólny System Odniesień, mający zapewnić ogólne, powszechne reguły, będące podstawą jednolitego definiowania koncepcji i terminów stosowanych w prawie prywatnym Unii Europejskiej, wzmocnienie *acquis communautaire* w sferze prawa umów oraz nowy instrument legislacyjny — „instrument opcjonalny”.

Niewątpliwie Plan działania Komisji z 2003 r. stanowi istotny postęp w debacie nad przyszłością europejskiego prawa prywatnego. Komisja próbowała w nim zdefiniować konkretne problemy i zaproponować możliwe rozwiązania. Nie wydaje się jednak, aby już z Planu działania wynikało jednoznacznie, jakie rozwiązania Komisja ma zamiar zrealizować w procesie ujednoczenia prawa prywatnego w Unii Europejskiej.

⁵⁵ Pojęciem *legal policentricity of cross-border trade* posługuje się M. Kenny: *The 2003...*, *op. cit.*, s. 540.